

“Hukuk Devletinde İşler Böyle Yürümez.”

Perspektif

[Meltem Kural](#) Ocak 2016

Dr. Rolf Gössner avukat, yazar ve Uluslararası İnsan Hakları Ligi (Alm. “Internationale Liga für Menschenrechte”) Başkan Yardımcısı. “Terör Zamanlarında İnsan Hakları” başta olmak üzere Almanya’daki Anayasayı Koruma Dairesi hakkında birçok kitabın da yazarı olan Gössner neredeyse kırk yıl istihbarat tarafından izlendi. 40 yılın ardından 2011 yılında Köln İdare Mahkemesi tarafından izlemenin anayasaya aykırı olduğu kararı verildi. İzlemeler ve veri koruma hakkında istihbarat servislerine yapılan suç duyurularının davacıları arasında yer alan Gössner ile terör zamanlarında temel hakların korunabilmesini konuştuk.

Dr. Rolf Gössner

Genel bir soruyla başlayalım: Devletler niçin izleme sistemlerine ihtiyaç duyarlar ve kimler izlenir?

Polis ve istihbarat servislerinin kontrol ve izleme sistemleri birçok amaca hizmet eder: Tehlikelere karşı tedbir alınmasında ve bunların savuşturulmasında, suçların önlenmesinde, aydınlatılmasında ve zanlıların adli kovuşturmalarında, suç ve terör ile mücadelede, idari ve ekonomik casusluk durumlarında, ayrıca siyasi muhaliflerin, “aşırıların” veya devlet ve anayasa düşmanı olduğu düşünülenlerin izlenmesinde.

Bu şu anlama da geliyor: Kontrol ve izleme sistemleri insanlar arasındaki iletişimin ve bireylerin görüşlerinin izlenmesine, fikir özgürlüğünün kısıtlanmasına, “şüpheli” ağların, ortamların ve partilerin içine sızılmasına, siyasi çatışmalar, sosyal huzursuzluklar ve militan ayaklanmalar ile mücadeleye veya jeopolitik ve askerî çıkarların gözetilmesine de hizmet etmektedir. Bütün bunların siyaset, hukuk devleti ilkesi ve insan hakları açılarından kabul edilebilir olup olmaması ise başka bir konu.

38 yıl gibi bir süre boyunca Alman yurt içi istihbarat servisi Anayasayı Koruma Dairesi tarafından izlendiniz. Sizin hi-kâyenizden istihbarat servislerinin çalışmaları ve başarısızlıkları hakkında hangi dersler çıkarılabilir?

Bu rekor uzunluktaki izleme gerçekten de devletin işleyiş mekanizması ve istihbarat servisleri konusunda eğitici bir ders niteliğindedir. Anayasayı Koruma Dairesinin devlet ve topluma dair eleştirel yayın yapmayı anayasa düşmanlığı ile karıştırmaması ve bu kanaatte on yıllarca inatla ısrar etmesi de aynı şekilde. Yine anayasanın sözde korunması adına çalışan Anayasayı Koruma Dairesinin aslında anayasayı kendisinin nasıl çiğnediği ve bunu yaparken hiçbir kontrole tabi tutulmayışı da böyle.

Benim izlenme geçmişim ve bu konudaki mahkeme süreci tek bir vakia olmaktan ziyade yazarlar, hukukçular ve insan hakları savunucuları için daha temel bir anlama sahip; zira meslek sırları, yani avukat ve müvekkil, gazeteci ve muhbir arasındaki anayasa seviyesinde korunan güven ilişkileri istihbarat servislerinin izlemesi altındaysanız geçerli değil.

Bunun dışında, Anayasayı Koruma Dairesinin başka yerlerde Neonazi ve sağcı terör âdeta sorunsuz bir şekilde gelişebilmiş ve bütün Almanya’da serpilebilmişken şahsımı ve çalışmalarımı bu denli ideolojik bir inat ve azimle on yıllarca aralıksız olarak izlemesi benim için korkutucu olmaktan da öte bir şey.

NSU cinayetleri serisi ve Anayasayı Koruma Dairesinin aşırı sağcı yapıların içine karışması herkes için bir şoktu.

İstihbarat servislerinin NSU'daki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

NSU cinayetlerinin uzun yıllar boyunca aydınlatılamaması ve işlenen suçlarda ırkçı arka planının göz ardı edilmesi Anayasayı Koruma Dairesinin ve emniyet teşkilatının muazzam başarısızlıklarının kanıtı. Bunlar sadece aksilik olarak nitelendirilemez. İdeolojik at gözlükleri ve kurumsal ırkçılık da bu bağlamda rol oynadı ve bu da sonuçta umursamazlığa ve Nazi ortamının sistematik olarak tehlikesiz gösterilmesine yol açtı. Ayrıca bu durumda aşırı sola, yabancı aşırılara ve İslamcılara karşı yürütülen tek taraflı güvenlik politikasının da desteği var. Anayasayı Koruma Dairesi çok sayıda ajanı -yani devlet tarafından maaş alan Nazi eylemcileri, ırkçıları ve şiddet suçluları- ile zanlıların, muhataplarının ve destekçilerinin en yakınlarındaydı. Ve bütün bu gizli muhbirlerle rağmen şimdi aynı kurumun cinayetlerden haberdar olmadığını savunması hiç de inandırıcı değil.

Karanlık ve kriminal ajan sistemiyle Anayasayı Koruma Dairesi vahim bir şekilde Nazi ortamının suç faaliyetlerine karışmıştır. Kısaca Anayasayı Koruma Dairesi bu ortamın maaşa bağlanan ajanlar üzerinden finanse edilmesine katkı sağlamış, bunları ırkçı zihniyetle etkilemiş, polis kovuşturmalarından korumuş ve zayıflatacağına daha da güçlendirmiştir. Böylelikle kendisi de Neonazi sorununun bir parçası olmuş, sorunun çözümüne ilişkin neredeyse hiçbir katkıda bulunmamıştır.

İstihbarat servislerinin demokrasi ile bağdaşmadığını savunuyorsunuz. İstihbarat servislerinin faaliyetleri anayasaya hangi bağlamlarda aykırı?

İstihbarat servisleri demokrasilerin çıbanlarıdır. Ne açık ne de kontrol edilebilir oldukları için demokratik temel ilkelere aykırıdır. Bu sebeple istihbarat servisleri demokratik ülkelerde de bağımsızlaşmaya ve yetkilerini kötüye kullanmaya eğilimlidirler; tarihin ve tecrübelerin de gösterdiği üzere medeni hakları ve hukuk devleti ilkesini tehdit ederler. NSU skandalı, Amerikan istihbarat örgütü NSA ile Alman istihbarat örgütü BND'nin kitlesel izlemeleri ve ekonomik casusluk bu kurumların devlet içerisinde devlet olma eğilimlerinin yeni kanıtları.

İstihbarat servisleri ne zaman bir işe karışsa, olayın aydınlatılması sistematik bir şekilde yarı yolda kalıyor. Zira ajanların, gizli soruşturmacıların ve gizli yöntemlerin korunması adı altında yürütülen sır tutma sistemleri yargı ve parlamento kadar etki gösteriyor ve kontrole yönelik her türlü yaklaşım te-

meden engelleniyor. Bu durumu NSU ve NSA-BND skandallarının aydınlatılmasına yönelik çabalar da açık bir şekilde gösteriyor. Ayrıca istihbarat servislerinin parlamento tarafından kontrolü demokrasiye aykırı olarak gizli tutulmakta ve ajanların rol aldığı davalar da "kaynak koruma" ilkesi altında sümen altı edilmiş dosyalar ve kilit altındaki şahitler ile daha çok gizli dava olarak görülmekte. Oysa hukuk devletinde işler böyle yürümez.

Edward Snowden'in ifşaları Batı'daki istihbarat servislerinin dünya çapındaki izleme ve casusluk uygulamalarını kanıtladı. İstihbarat servislerinin uygulamaları sivil toplum için tasavvur edilebilir boyutta mı?

Meselenin gerçek boyutunu anlayabilmek çok zor, zira tüm halklara ve vatandaşlarına, toplumlara ve devletlere, siyasetlerine ve ekonomilerine, temel insan haklarının özüne ve ayrıca insanların bilinç ve davranışlarına son derece önemli etkileri olan uygulamalar ve yapılar ile karşı karşıyayız. İstihbarat servislerinin kontrolü tüm dünyada milyarlarca insanı ilgilendiren, şimdiye kadar hayal bile edilemez bir boyuta ulaştı.

Bilişim teknolojisinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi, izlemenin bu denli millî sınırları aşan boyuta ulaşmasını sağladı. Küreselleşmiş bir dünyada dijital çağın bize yüklediği son derece zorlu bir görevle karşı karşıyayız: "Big data" koşulları altında, otomatik genel izleme ve toplumlara bir bütün olarak dijital alanda nüfuz edilmesi karşısında veri gizliliği ve özel hayat, fikir ve ifade özgürlüğü, temel haklar, iletişim özgürlüğü ve bilgisel özerklik hangi değere sahip? Devletler ve vatandaşları buna etkili bir şekilde karşı koyabilir mi? Cevaplarını bulmak zorunda olduğumuz büyük soru ve sorunlar aslında bunlar.

11 Eylül'ün ardından "terörle mücadele" dünya çapında sürüyor. Şimdi de BND'nin, Amerikan gizli servisi NSA ile iş birliği hâlinde yıllarca kitlesel casusluk yaptığı ortaya çıktı. "Terör" bu izleme çılgınlığı için geçerli bir neden mi?

Pek zannetmiyorum. Zira bu küresel siber savaşta ve "bilgi savaşında" konu aslında terörle mücadele değil. Konunun merkezinde daha ziyade güvensiz bir dünyada jeopolitik, ekonomik ve askerî stratejik çıkarların korunması var. Nihayetinde ön planda, artan ekonomik krizler, sosyal yıkımlar, tehdit edici hammadde darlığı ve büyüyen mülteci akınları karşısında üstünlüğün ve egemenliğin tedbir amaçlı korunması yer alıyor.

"Saklayacak bir şeyim yok." argümanı devletlerin kitlesel izlemeleri karşısında

mantıklı tutum mu? Saklayacak bir şeyimiz yoksa güvende miyiz?

Hayır, bu argüman çok safça ve tehlikeli. Snowden'in ifşalarından sonra çoğu kimse kendi iletişim hareketlerinin istihbarat servisleri tarafından araştırılması konusunda daha çok kaygı duyuyor. Herkes izlemelerden aynı oranda mağdur edildiği için ortada içinden çıkılmaz bir tür kader birliği var sanki. Somut olarak bir şey hissedilmediği için bireysel bir mağduriyet bilinci eksik. Özel hayatın ve tüm toplumun dijital olarak yakinen takip edilmesi ürkütücü olsa da soyut bir durum bu ve acizlik ile teslimiyet gibi tutumlar ortaya çıkıyor. Oysa izlemeler mağdurların hepsini milyon defa "zanlı" yapıyor, masumiyet karinesine zarar veriyor, kişilik haklarının kitlesel bir şekilde zarar görmesine yol açıyor, garanti altına alınmış temel hakları, hatta demokrasiyi tehlikeye düşürüyor.

Bu yüzden de hassas kişisel bilgilerin değerlendirilmesi, özel hayatın değeri ve kendisini özgürlükçü, açık ve demokratik kabul eden bir toplum içerisinde sınırları aşan bu izleme sorunu gibi konulara dair geniş bir toplumsal tartışmaya ihtiyaç var.

NSA eski başkanı Michael Hayden Batılı istihbarat servislerinin daha şeffaf olmaları gerektiğini söyledi. Çelişkili değil mi?

İstihbarat servislerinin şeffaf olmaları kendi içerisinde elbette çelişkili. Gizli özlerine dokunulmadığı için istihbarat servislerinin daha açık ve kontrol edilebilir olmalarına yönelik şimdiye kadar gösterilen tüm reform çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. Bu yüzden de günümüzdeki reform çabaları yaşanan skandalardan sonra istihbarat servislerini kurtarma ve modernleştirme, imaj ve ağ kurma faaliyetleri ile toplum içerisinde çok ciddi oranda sarsılan güveni geri kazanma çabasından başka bir şey değil. Sorun teşkil eden gizli yapılara dokunulmuyor, hatta bunlar daha da geliştiriliyor.

İstihbarat servislerinin kaldırılmasını talep ediyorsunuz. Alternatifiniz ne?

Sadece reformlarla bu işin üstesinden gelinemez. NSU-Anayasayı Koruma Dairesi ve NSA-BND skandalları sonrasında özgürlüğe zarar verici, demokrasi karşıtı gizli kurumların en azından hukuk devleti olarak dizginlenmesi ve hatta kaldırılması gerektiği artık anlaşılmalı. Bu durum Anayasayı Koruma Dairesinin kendi mevcudiyetini dayandırdığı anayasa ile de tamamen örtüşmektedir.

Almanya'da önde gelen birçok sivil toplum kuruluşu Anayasayı Koruma Dairesinin

kaldırılmasını talep eden ve bu talebi temellendiren bildirimler hazırladı. Anayasayı Koruma Dairesinin yerine devlet tarafından denetlenebilecek belgeleme ve araştırma merkezleri, tehlikeli yöntemler kullanmadan yasal gelişmeleri, demokrasi ve anayasa için tehdit içeren diğer tehlikeleri araştırıp açıklayabilirler ve ayrıca bu işi tanısız analitik becerilerle çok daha iyi yapabilirler. Diğer tüm konular siyaseti ve sivil toplumu ilgilendirir, şiddet ve suç unsurları konusunda ise polis ve yargı yetkilidir.

Bir toplum radikal pozisyonlar da dâhil olmak üzere farklı siyasi pozisyonları bir ideoloji ve görüş kurumunun değerlendirmesine bırakarak güç kazanmaz. Aksine, bir toplum açık ve kararlı bir şekilde farklı siyasi pozisyonlar ile yüzleştiği ölçüde demokratik açıdan güç kazanacaktır.

Paris'teki saldırıların ardından istihbarat servisleri hakkındaki görüşünüzde bir değişiklik oldu mu? Saldırlara gösterilen siyasi tepkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Her büyük saldırıdan sonra her şeyin hâlâ eskisi gibi kalıp kalmayacağını kendime soruyorum ve her zaman siyasi sorunların ve tepkilerin özgürlük ile güvenlik arasındaki gerilim ilişkisinde en nihayetinde aynı kaldığı sonucuna varıyorum. Bu korkunç katliamın boyutuna ve duyulan üzüntüye rağmen yine ortaya çıkan sonuç bu. Bu kez de aynı alışlagelmiş politik/medyatik tepkileri görüyoruz: "Batılı değerlerimizin" önemine vurgu yapılıyor ve yasaların daha da sertleştirilmesi, polisin ve istihbarat servislerinin geniş yetkilerle donatılması ve halkın daha fazla takip edilmesi çağrıları tekrarlanıyor. Karışıklıkları skandallar, etkisizlikleri ve anti-demokratik yapılarına rağmen istihbarat servisleri yeniden daha ciddi bir şekilde teşvik ediliyor. Aslında teşvik edilen genel olarak yüksek şiddet potansiyeline sahip bir silahlanma ve Suriye'de uluslararası hukuka aykırı askerî operasyonlara varan tehlikeli bir savaş retorisi.

Hükûmetler ve güvenlik güçleri elbette saldırıların suç ortaklarını ve arka planında yer alan kişileri araştırmak ve uygun (ama makul) tedbirlerle güvenliği sağlamak ile yükümlü. Fakat bu gibi korku dolu zamanlarda kimse terörün sebeplerini, 11 Eylül'den günümüze dek terörle mücadelenin feci sonuçlarını, bu korku ve silahlandırma politikasının bedelini sorgulamıyor. Sadece çok az sayıda insan artırılmış güvenlik yasalarının, izleme tedbirlerinin, olağanüstü hâlin ve savaşın tam da korunması gereken demokrasi ve insan hakları, özgürlük ve açık fikirlilik değer-

lerini zedelediğini anlıyor. Ayrıca ne yüksek teknolojiye sahip bir risk toplumunda ne de açık ve liberal demokrasilerde tehlikelere karşı mutlak güvenin sağlanamayacağı unutuluyor, bu durum bilhassa Paris'te olduğu gibi günlük hayatın yumuşak karınlarına karşı yürütülen hain saldırılar için de geçerli.

Sonuçta şu soru ortaya çıkıyor: Alışıldık terörle mücadele yöntemleriyle gerçekten bir şey elde edilebilir mi?

Modern terörün ve bunun temelinde yatan, insan onurunu hiçe sayan ideolojinin sebepleri ile mücadele edilmeden ve terörle mücadelenin feci sonuçları düşünülmeden kalıcı değişiklikler gerçekleşmeyecektir. Bu bağlamda kararlılık gösterilerek acilen adımlar atılması gerekirken bu konu sadece çok nadiren ele alınıyor. Nihayetinde Avrupa ve başta ABD olmak üzere Batı, 11 Eylül'den sonra yüz binlerce sivilin ölümüne sebep olmak suretiyle Orta Doğu'da çok vahim bir rol oynadı. "Batılı değerler toplumu" o çok önem verdiği kendi değerlerinden kendi jeopolitik, ekonomik ve askerî çıkarları için sık sık vazgeçiyor.

Müdahaleleri, ekonomik yaptırımları, silah ihracatları, uluslararası hukuka aykırı saldırıları ve ölüm saçan insansız hava araçlarıyla sürdürdükleri savaşlar vasıtasıyla Batı hiç değilse insanların hayatlarını idame ettirebilecekleri temellerin yok edilmesinde, kitlesel sefalet, işkence ve ölümden, devletlerin tamamıyla yok olmasında, nihayetinde de IŞİD terör örgütünün oluşmasında pay sahibidir. Her kim bu gibi girişimlerle bütün bir bölgeyi harap ederse eninde sonunda kendi evi olan ABD ve Avrupa'da kendisi de terör ve savaş hasat edecektir. Terör ve savaşın oluşmasındaki bu katkıdan dolayı da yüz binlerce ve hatta milyonlarca insanın ilgili bölgelerden iltica etmeye zorlanmasında ortak bir sorumluluk söz konusu.

Savaş operasyonları ve silah ihracatları durdurulmadan, mültecilerin vatanlarındaki yaşam koşullarının, mülteci kamplarındaki ve banliyölerdeki hayatın iyileştirilmesine yönelik ciddi yardımlar olmadan ne ilerleme ne de barış olacak.

Fotoğraf: ©Dirk Ingo Franke

<http://www.perspektif.eu/hukuk-devletinde-isler-boyle-yurumez/>

Perspektif

1995 yılından beri yayımlanmakta olan Perspektif dergisi Avrupa'da Türkçe yayın yapan aylık bir haber-yorum dergisidir. Perspektif, okur kitlesini Avrupa'daki İslam ve Müslümanlara dair haberlerle bilgilendirir, yaşanan ülkelerde hayatın tüm alanlarına katılımı teşvik eder.

© 2015, Perspektif Dergisi. Tüm hakları saklıdır.